

**Marzec 1968 roku
w województwie katowickim**

NR 2674

Sylwester Fertacz, Kazimierz Miroszewski

**Marzec 1968 roku
w województwie katowickim**

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzent
Andrzej Pilch

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp (<i>Sylwester Fertacz, Kazimierz Miroszewski</i>)	7
Rozdział pierwszy	
Geneza i przebieg protestów studenckich w ośrodkach akademickich w kraju (<i>Kazimierz Miroszewski</i>)	11
Rozdział drugi	
Środowisko akademickie województwa katowickiego i jego udział w wydarzeniach 1968 roku (<i>Sylwester Fertacz</i>)	41
Rozdział trzeci	
Stosunek władz województwa katowickiego do wydarzeń marcowych (<i>Kazimierz Miroszewski</i>)	71
Wspomnienia (zebrał i opracował <i>Kazimierz Miroszewski</i>)	93
Dokumenty (zebrał i opracował <i>Kazimierz Miroszewski</i>).	147
Bibliografia	199
Indeks nazwisk	201
Summary	209
Zusammenfassung.	211

Wstęp

Czterdziesta rocznica Marca '68 stanowi dobrą okazję do przypomnienia wydarzeń, które zatarły się już w świadomości społecznej i są praktycznie nieobecne w świadomości młodzieży. Przeprowadzone ostatnio badania wykazały, że 87% młodych ludzi w Polsce nie wie, co się wtedy działo¹. Można przypuszczać, że nie lepiej jest z pamięcią o wystąpieniach studenckich sprzed 40 lat w byłym województwie katowickim. Jest to o tyle prawdopodobne, iż jeszcze kilkanaście lat temu panowało dość powszechne przekonanie, że w dniach marcowego protestu studenci śląscy byli jednym z bardziej biernych środowisk akademickich. Na taką opinię miało wpływ kilka przyczyn. Po pierwsze, niepowodzeniem skończyła się próba zebrania podpisów w środowisku akademickim województwa katowickiego pod petycją złożoną w dniu 16 lutego 1968 roku w Sejmie przez studentów Warszawy i Wrocławia, wyrażającą protest przeciw zakazowi dalszego wystawiania *Dziadów* Adama Mickiewicza w Teatrze Narodowym w inscenizacji Kazimierza Dejmka. Co prawda dyskutowano o wydarzeniach warszawskich w nielicznych grupkach, m.in. o manifestacji ulicznej w Warszawie z 30 stycznia, ale Służba Bezpieczeństwa w Katowicach nie odnotowała żadnych niebezpiecznych sygnałów, świadczących o możliwości protestów młodzieży². Po drugie, środowisko studenckie województwa katowickiego było środowiskiem wybitnie technicznym, w mniejszym stopniu zainteresowanym bieżącymi wydarzeniami polityczno-społecznymi i – może to ryzykowne stwierdzenie – aktywizującym się dopiero w momencie, kiedy władze jaw-

¹ W. SZACKI: *Marzec '68 niepamiętany*. „Gazeta Wyborcza”, 5 III 2008.

² J. EISLER: *Marzec 1968. Geneza, przebieg, konsekwencje*. Warszawa 1991, s. 159; J. NEJA: *Katowice i województwo katowickie*. W: *Oblicza Marca 1968*. Red. K. RORICKI, S. STEPIEŃ. Warszawa 2004, s. 86.

nie oraz brutalnie naruszały i tak ograniczone swobody konstytucyjne. Jeden z ówczesnych studentów Politechniki Śląskiej po latach pisał m.in.: „Jako słuchacz pierwszego roku automatyki wiedziałem wtedy, że Zrzeszenie Studentów Polskich jest ponoć najbardziej demokratyczną instytucją od Łaby aż po Władystok. Zapisalem się więc do ZSP i na tym kończył się mój i większości kolegów udział w polityce”³. Studentów nauk społecznych czy też humanistycznych, bardziej żywo interesujących się bieżącą polityką i bardziej aktywnych społecznie, było wówczas w środowisku akademickim Górnego Śląska bardzo mało. Po trzecie, środowisko akademickie województwa katowickiego było środowiskiem nie tylko mniej licznym od warszawskiego, krakowskiego, wrocławskiego czy poznańskiego, ale także bardzo rozproszonym, co niewątpliwie utrudniało jego samoorganizację i wyłonienie grupy przywódczej. Po czwarte wreszcie, krzywdząca dla tego środowiska opinia o małej aktywności w dniach marcowego protestu wynikała po prostu z braku informacji na temat rzeczywistego przebiegu manifestacji studenckich w miastach Górnego Śląska, szczególnie w Katowicach, i w Częstochowie. Ani „Trybuna Robotnicza” (organ Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach), ani „Dziennik Zachodni”, nie mówiąc już o ogólnopolskich organach prasowych, o zaburzeniach w miastach górnośląskich w dniach od 11 do 16 marca w ogóle nie wspominały. Dopóki uniemożliwiano wgląd w materiały milicyjne, wiedza o tamtych wydarzeniach była znikoma, a w miarę upływu czasu zacierały się one także w pamięci bezpośrednich ich uczestników i świadków. Pojawiające się niekiedy okazjonalne wspomnienia były nadzwyczaj skromne i fragmentaryczne⁴. Kiedy w końcu lat dziewięćdziesiątych XX wieku przygotowywano do publikacji zbiór dokumentów obrazujących genezę i rozwój Uniwersytetu Śląskiego, autorzy nie byli w stanie dotrzeć do żadnego dokumentu związanego z wydarzeniami marcowymi w ówczesnej Wyższej Szkole Pedagogicznej oraz w Filii Uniwersytetu Jagiellońskiego, z których w tym samym roku, po ich połączeniu, utworzono Uniwersytet Śląski. W nielicznych, skromnych wspomnieniach naocznych świadków i uczestników tamtych wydarzeń oraz w świadomości społecznej zachowały się tylko niektóre epizody

³ A. JARCZEWSKI: *Uczniowie Kołodzieja i Zagajewskiego*. „Śląsk” 2002, nr 3, s. 13.

⁴ Tamże; T. ZAGAJEWSKI: *Marzec 1968 r. w Gliwicach*. „NZZ Politechnika Śląska Gliwice. Informacje”, nr 20, 30 III 1981 [Dodatek Marzec '68], s. 4; *Marzec '68 w Bielsku*. „Solidarność Podbeskidzia”, 25 III 1985; J. PIETER: *Czasy i ludzie*. Toruń 1997, s. 445–448; J. KRZYK: *Śląska woda gruchotata kości. Marzec 1968 w relacjach świadka i „Trybuny Robotniczej”*. „Gazeta Wyborcza”, 16 III 1998; Z. ZWOŹNIAK: *Marzec '68 w Polsce i na Śląsku*. „Śląsk” 1998, nr 3, s. 12–15; A. KASPRZYKOWSKI: *Pałowanie pod pomnikiem. Bielski Marzec '68: co widział wieszcz?* „Kronika Beskidzka”, nr 12, 20 III 2003, s. 10; K. KARWAT: *Marcowe szambo. Rozmowa ze Zbigniewem Szandarem, w marcu 1968 roku szefem Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Katowicach, dziś prezydentem Siemianowic Śląskich*. „Dziennik Zachodni”, nr 58, 10 III 2003.

z marca 1968 roku, zlewające się jakby w jedno wydarzenie: brutalna pacyfikacja manifestacji studenckiej w Gliwicach, zebranie studentów w auli Wydziału Prawa Filii UJ przy ul. Bankowej 8, po którym uczestników zgromadzenia zaatakowała milicja z psami, zajścia na pl. Wolności w Katowicach oraz wiec poparcia dla władz partyjno-państwowych na pl. Dzierżyńskiego, z przemówieniem I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Edwarda Gierka, potępiającym mącieli „spokojnej śląskiej wody”⁵.

Przekazanie do Instytutu Pamięci Narodowej materiałów Służby Bezpieczeństwa i ich udostępnienie badaczom pozwoliło pełniej zrelacjonować wydarzenia marcowe we wszystkich uczelniach ówczesnego województwa katowickiego, a jednocześnie poznać nazwiska przynajmniej części organizatorów oraz uczestników demonstracji i protestów. W marcu 2003 roku, na konferencji naukowej zorganizowanej w Oddziałowym Biurze Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie w 35. rocznicę Marca '68 Jarosław Neja, pracownik naukowy IPN w Katowicach, przedstawił po raz pierwszy szczegółowy opis ówczesnych wydarzeń w uczelniach dawnego województwa katowickiego⁶. Ten sam autor w tymże 2003 roku opublikował artykuł poświęcony tłumieniu przez śląską Służbę Bezpieczeństwa protestów studenckich⁷. We wrześniu 2005 roku, na konferencji poświęconej 140. rocznicy praw miejskich Katowic, zaprezentowano, w nieco szerszym ujęciu, przebieg protestów studenckich w samych Katowicach, ujawniając nazwiska części głównych bohaterów wydarzeń⁸. Opierając się głównie na opracowaniu Jarosława Neji, w miarę szczegółową relację z wydarzeń marcowych w byłym województwie katowickim na tle wydarzeń w innych miastach Polski przedstawił także Jerzy Eisler⁹.

Niniejsze opracowanie ma na celu nie tylko przypomnienie, ale przede wszystkim przybliżenie szerszemu gronu czytelników marcowych wydarzeń 1968 roku w ówczesnym województwie katowickim. Uwagę zwrócono przede wszystkim na animatorów protestów marcowych – studentów, natomiast nie należy zapominać, że w wydarzeniach 1968 roku znaczącą rolę – zresztą nie tylko w województwie katowickim – odegrali także uczniowie i młodzi robotnicy. W niniejszej publikacji pominięto ten aspekt wydarzeń,

⁵ „Wyrósł z dobrego drzewa...”. *Uniwersytet Śląski 1968–1998. Fakty. Dokumenty. Relacje*. Red. A. BARCIAK. Katowice 1998, s. 276–277.

⁶ J. NEJA: *Katowice i województwo katowickie...*, s. 86–114.

⁷ TENŻE: *Śląska bezpieka i studenci*. „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2003, nr 3–4.

⁸ S. FERTACZ: *Wydarzenia Marca '68 w uczelniach katowickich*. W: *Katowice w 140. rocznicę uzyskania praw miejskich*. Red. A. BARCIAK. Katowice 2006, s. 233–254.

⁹ J. EISLER: *Polski rok 1968*. Warszawa 2006, s. 295–297; 308–309; 336–340; 357; 362–364; 376 i in.

z wyjątkiem Bielska-Białej, podobnie jak wiele innych kwestii, takich jak np. problem nagonki antyżydowskiej, postawa Kościoła katolickiego wobec protestów młodzieży itp., wymagających bowiem bardziej pogłębionych badań. Wystąpienia studentów śląskich starano się pokazać na tle wydarzeń marcowych w całym kraju, uzupełniając opisy, z jednej strony, zebranymi relacjami uczestników i świadków ówczesnych protestów, z drugiej zaś – dzięki uprzejmości pracowników Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział Katowice, pracowników Archiwum Państwowego w Katowicach i w Częstochowie – dokumentami. Dokonano wyboru najistotniejszych dokumentów, ponieważ w zachowanych materiałach MO i SB bardzo często powtarzane są dane już wcześniej podawane w sprawozdaniach. Autorom nie udało się na razie dotrzeć do wszystkich dokumentów przechowywanych w archiwach poszczególnych uczelni, np. materiałów komisji dyscyplinarnych, choć wiadomo, że takowe, przynajmniej na niektórych uczelniach, były powoływane, m.in. na posiedzeniu Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniu 16 marca 1968 roku, na wniosek prorektora ds. Filii UJ w Katowicach, powołano Komisję Dyscyplinarną ds. Studentów Filii UJ pod przewodnictwem doc. dr. Antoniego Agopszowicza, ale brak informacji, aby podjęła ona jakiegokolwiek decyzje w sprawach marcowych wystąpień studenckich¹⁰.

¹⁰ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Senat, Protokół z posiedzenia Senatu UJ w dn. 16 III 1968, sygn. S IV SOg8 [Materiał udostępniony przez dr. Mariana Dybę].

Sylwester Fertacz, Kazimierz Miroszewski

Indeks nazwisk

A

Abramowski Zdzisław 70
Al. Abandi Rahy Rehim 69
Adamczyk Zdzisław 69
Agopszowicz Antoni 10
Albert Janusz 70
Andrzejewski Marek 37, 200
Ardej Joanna 70

B

Bacia Małgorzata 68
Baczko Bronisław 17
Badora Teodor 104
Bagińska Anna 69
Bakaj Ryszard 68
Balicki Jacek 68
Banasik Romana 69, 196
Baranek Lech 70, 197
Baranowski Tadeusz 22
Barciak Antoni 9, 59, 199
Barde Jerzy 68
Bargieła Leszek 68
Barton Henryk 69
Bauman Zygmunt 17
Bednarczyk Stefan 68
Beniowski Piotr Ludomir 68
Bernaś Andrzej 37, 39
Bez Stefan 70
Białek Andrzej 69
Bieda Władysław 28

Biedrańska Krystyna 68
Bielański Adam 26, 28
Bielecki Julian 68
Biernacka Bogumiła 69
Black Tadeusz 69
Blimke Roman 70, 167
Bloch Antoni 68
Blumsztajn Seweryn 11, 12
Błaszczyk Michał 58, 70, 197
Bober Piotr 93
Boboń J. 45, 50, 75, 159
Bobrowski Czesław 13
Bochon Leszek 69
Boćkowski Daniel 17, 200
Bogucki Władysław 38
Bohosiewicz Adam 69
Bombski Andrzej 70
Boreta Ryszard 68
Borowicz (?), zob. Borowik Kazimierz
Borowik (Borowicz?) Kazimierz (?) 50, 69, 196
Borys 167
Bosiak Stanisław 68
Bradecki Jerzy 96–106
Brewczyński Mieczysław 68
Broda Michał 53, 69
Broda R. 45, 58
Brożek Andrzej 69
Brożyna Marek 69
Brus Włodzimierz 17, 120
Bukowski Jerzy 16

Buraczyński Tadeusz 68
 Buratyński Tadeusz 113
 Bus Michał 68

C

Cenckiewicz Sławomir 37
 Chełkowski August 134
 Chmiel Czesław 68
 Chocholak Paweł 19
 Choma-Jusińska Małgorzata 28
 Christ Janusz 70, 197
 Chromik Jerzy 70
 Chruściel Grażyna 68
 Chwalibóg Aleksandra 69
 Chwastowicz Władysław 69
 Ciągwa Józef 140
 Cichoń J., kpt. 60
 Cichoń Romuald 89, 96
 Ciemieniewski Marek 130
 Cieślak Marian 28
 Ciosek Stanisław 97, 103
 Cizek Stanisław 69
 Cynkier Irena 147
 Cyrankiewicz Józef 112
 Czech Jan Kazimierz 32, 33
 Czekajewski Adam 69
 Czeliński Sławomir 196
 Czerniewski (?) 56, 68
 Czernik Elżbieta 68, 196
 Czerwik Elżbieta (?), zob. Czernik Elżbieta
 Czokał Jan 69
 Czyż Ryszard 60, 70
 Czyżewska (Czeżowska?) Teresa 54, 68, 165, 171
 Czyżewski Andrzej 31, 200

D

Dajczgewand Józef 12
 Dejmek Kazimierz 7, 12, 18, 32, 108, 113, 118, 133
 Dergec (?) 53, 69
 Dobrowolski Mieczysław 82
 Dobrowolski Zbigniew 82, 178
 Domb Leopold 178
 Drewniak Józef 117
 Drózd Jan 69, 196
 Dubczek Aleksander 47
 Dubiński Andrzej 69
 Dudek Waldemar 48, 69

Dusza Kazimierz 69, 196
 Dworakowski Krzysztof 46, 55, 56, 68, 95, 165, 171, 172
 Dyba Marian 10
 Dyga Ewa 68
 Dyszlewski Janusz 50, 69, 196
 Dziebała L. 66
 Dzik Wojciech 68
 Dzikowski Stefan 16
 Dziuba Jerzy 95

E

Eisler Jerzy 7, 9, 12, 13, 15, 16, 29, 30, 33, 34, 36, 37, 39, 200

F

Fałat Piotr 69
 Fatuła Kazimierz 69
 Fertacz Sylwester 7, 9, 41, 200
 Figa Felicja 81, 194
 Filipiński Leon 69
 Flak Ferdynand 48, 69, 154
 Fornicki Włodzimierz 69
 Frączek Ryszard 53, 69
 Friszke Andrzej 11, 12, 200
 Frydel Antoni, ppłk 13

G

Gabriel M. 46, 68, 165
 Gackiewicz Tadeusz 68
 Gadziński Wiktor 89
 Galicki Marek 68
 Gancarz (?) 70
 Garstka Wojciech 56, 68
 Gawlikowski Andrzej Czesław 196
 Georg Andrzej 68
 Ger Roman 108
 Gesing Andrzej 94
 Gierasimiuk Urszula 17, 200
 Gierat Bogusław 69
 Gierek Edward 9, 67, 68, 82, 83, 84, 89, 90, 95, 96, 98, 102, 105, 108, 112, 125, 127, 128, 158, 166, 200
 Glińska Alicja 80, 106, 119, 126, 141, 166
 Głowski, kpt. 58
 Gogól Witold 70
 Goik Henryk 94
 Goik Stanisław 69

Golda Jordan 70
Goldstein Eryk 82
Goldstein Filip 69
Goldsztein Filip, zob. Goldstein
Golon Mirosław 35, 200
Gołuch Adam 190
Gomułka Władysław 16, 17, 24, 57, 63, 67,
84, 106, 112, 114, 153, 166, 168, 179,
180, 181
Górecki Wiktor 12
Górka 171
Górniok Oktawia 114
Górska Ewa 69
Grajcar Jan 47, 89
Grin (?) 70
Grochmal Stanisław 28
Gross Jan 11
Gross Zygmunt 81, 194
Grossaman (?), prof. 195
Grudzień Władysław 70, 167, 171, 197
Grudzień Zdzisław 78, 86, 89, 105, 106,
158
Grudzińska Irena 11
Gryckiewicz Witold (Gryczkiewicz Wik-
tor?) 81, 184, 189, 194
Gryglewski Andrzej 68
Grzelewska Maria 113
Grzesiak Sławomir 69
Grzybowski, płk 159
Gwiazda Halina 70, 197
Gwizdak Zbigniew 95

H

Hamła Jan 70
Hankus Mieczysław 158
Herbst Stanisław 13
Hercog Marian 69
Herman Władysław 158
Hirszowicz-Bielińska Maria 17
Hofman (?) 68
Hofman Alicja 69
Hofman E. 47
Horn Maurycy 33
Hoszowski Stanisław 28

J

Jabłoński Henryk 16, 17, 27, 86
Jahn Alfred 19, 22
Jakubiec Jerzy 69

Jałowiec Marian 69, 82
Janiak Bożena, zob. Rojek Bożena
Janik Stanisław 70, 196
Janinska Dagmara 69
Jankowiak Stanisław 35
Janoszek K., ppłk inż. 49, 52, 53
Janota Janusz 69
Janowski Witold 30
Januła Jan 70, 171, 197
Janusz Marian 166
Jarczewski Andrzej 8, 199
Jaroszek Krzysztof 196
Jarynkiewicz Maria 69
Jasicki Zbigniew 35
Jaskierny (?) 70
Jermczyńska (?) 69, 168, 171
Jung Józef 69
Jura Grzegorz 68
Juzek Rudolf 158

K

K. Leszek 128, 130, 131, 132
Kaczar (?) 53, 69
Kaczewska (Kaczawska?) Wanda 69, 171
Kaczmarczyk Adam 50, 69, 196
Kaczorowska Maria 69
Kaczyński Wojciech 69
Kamiński Marek 69
Kandefer Jarosław 69
Kapala Brunon 31
Kapuściński Jan 69
Karasiuk Barbara (?) 51, 69
Kardela Piotr 32, 200
Karpiński Jakub 12
Karpiński Janusz (?) 69
Karwat Krzysztof 8, 199
Kasprzycka Barbara 195
Kasprzykowski Artur 8, 67, 199
Kawulok Marian 104
Kąkol Kazimierz 132
Kępa Józef 85
Kępiński Józef 34
Kicak (Kiciak?) Marian 70, 197
Kiersznicki Tadeusz 98, 101, 104
Kittel Andrzej 70
Kleeberg Julian 94, 139
Kleszczyński Bogusław 33, 34, 200
Klęczek Michał 70, 197
Klimaszewski Mieczysław 25, 64, 112

- Knapczyk Manfred 69
 Knobelsdorf Włodzimierz 141
 Kochański Leszek 68, 196
 Kociołek Stanisław 37
 Kojma Artur 69
 Kolesiński Stanisław 69
 Kołakowski Leszek 17
 Kominek Zygfryd 114
 Konarski Franciszek, płk 93
 Konieczko Ryszard 39
 Konieczny Andrzej 55, 56, 84, 109,
 114–115, 137
 Kopka Jerzy 144, 147
 Kostrusiak Andrzej 69
 Koszutska Zofia 175, 184, 191, 197
 Kośmider Barbara 68, 196
 Kotala Henryk 69
 Kotarbiński Tadeusz 113
 Kotarski Krzysztof 37
 Kotlarz Stefan 69
 Kotowicz (?) 69
 Kotyrba Michał 70, 197
 Kowal Adam 69
 Kowalczyk Henryk 197
 Kowalczyk Stanisław 58
 Kowalska Teresa 117
 Kowalski Andrzej 81
 Kowalski Bogumił 69
 Kowalski Mirosław 69
 Kowalski Piotr 122–124
 Kowalski Roman 58, 68
 Kowalski Tadeusz 47, 81, 82
 Kozerski Wiesław 69
 Kozieł Józef 68, 197
 Kozłowski Franciszek 69
 Krasiuk Barbara (?) – zob. Karasiuk Bar-
 bara
 Krauze 117
 Krawczyk Jadwiga 69
 Krop Eugeniusz J. 96–106
 Kruszyński Władysław, ppłk 61, 67, 158,
 185
 Krzyk Józef 8, 200
 Krzyształowski Tadeusz 89
 Krzyżanowski Reginald 147
 Kubala Elżbieta 69
 Kubiak Hieronim 26
 Kubicka Danuta 69
 Kuczma Marek 108–109, 117, 133
 Kuczyński Waldemar 12
 Kudej Marcin 94
 Kudła Teodor 81, 194
 Kukulski Jacek 69, 196
 Kulik Janusz 34
 Kulka J. 186
 Kunicki Zygmunt 69
 Kupiec Zdzisław 47
 Kuroń Jacek 12
 Kurpisz Kazimierz 69
 Kuśnierz Aleksander 69
 Kwiatkowski (?) 70
 Kwiatkowski Marek 68
 Kwiek Julian 25, 26, 139, 199
- L**
- Langer Maciej 70, 167, 171
 Lasota Irena 12
 Lasota Mirosław 69
 Lech Adam 69
 Lech Jadwiga 70, 81, 197
 Ledwoń Jadwiga 81, 184, 189, 194
 Ledwoń Józef Adam 122–124, 175, 184,
 189, 194, 195
 Lenartowicz, prok. 159
 Les Jerzy 69
 Lesiakowski Krzysztof 29
 Leś Jan 158
 Leśniak Idzi 69
 Leśnodorski Bogusław 132
 Lewandowski Andrzej 68
 Lewicki Jarosław 68, 171, 196
 Linert Andrzej 70
 Lipiński Andrzej 69, 196
 Lipiński Edward 68
 Liszka Joachim 141
 Lityński Jan 11, 12
 Lutyński Aleksander 103
- Ł**
- Ładygin Andrzej 69
 Łotocki Jerzy 69
 Łuczak Czesław 35
 Łuczywo Janusz 70, 167, 171
 Łukasiewicz Witold 34
 Łukasik Stanisław 69
 Łukowicz Brunon 69

M

M.B., prof. 120
Machaj Zdzisław 69
Machulec Jerzy 176, 185, 190
Maciuk Bronisław 68
Macuga Kazimierz 69
Maj-Majewski Andrzej, zob. Majewski Andrzej
Majewski Andrzej 50, 70, 196
Makatrewicz Andrzej 31
Maksymowicz Andrzej 69
Malczewski Andrzej 89
Maligłówka Jerzy 69
Malki Sid Achmed 69
Maniewska Katarzyna 18, 200
Mańka Danuta 69
Marażewski Leszek 69, 144, 148
Marian 128, 132
Matuszkiewicz Andrzej 56, 68, 172
Matyja Przemysław 81, 189, 194
Mazelon Piotr 158
Mazowiecki Tadeusz 18
Mazur Kazimierz 69
Mejor Ryszard 69
Melich Alojzy 59, 88, 89, 167
Mendel Marek 122–124
Mendyka Alicja 70
Mesner Zbigniew 66
Miarka 171
Michalkiewicz Witold 35
Michnik Adam 11, 12, 13
Mickiewicz Adam 7, 25, 34, 44, 45, 66, 98, 100, 113, 133, 156, 167, 171, 186
Mielcarek Damian 33, 200
Mikulska Maria 69
Miłek Marian 69
Mindur Zdzisław 69
Miodońska Maria 69
Miroszewski Kazimierz 7, 11, 71, 147, 145, 197
Mitrega Jan 158
Moczar Mieczysław 21, 24, 38, 45, 106, 151, 183, 187
Moczkowska Barbara 81, 175, 184, 189
Moczkowski Jan 69, 80, 175, 184, 191
Mokros Mieczysław 69
Morawski Stefan 17
Mosingiewicz Barbara 70
Mosingiewicz Ryszard 68

Mosiłek Zbigniew 68
Możejko Ryszard 68
Mroziński 47
Musielak Maciej 68, 196
Muszyński Leszek 69

N

Nacoń Zdzisław 70, 197
Nagórny Zbigniew 69
Neja Jarosław 7, 9, 44, 45, 49, 50, 52, 56, 57, 58, 60, 64, 67, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 85, 86, 87, 200
Newiak Andrzej 68, 196
Nisowska Alicja 69
Nocoń Zdzisław (?), zob. Nacoń Zdzisław
Nogajczyk Grzegorz 69
Nosal Julian 69
Nowak Jerzy Robert 12
Nowakowski (?) 70
Nowicki Mirosław 69

O

Obolewski Jerzy 43, 50, 69, 196
Ochab Edward 38
Olczyk Ryszard 69
Olszewski Zbigniew 69
Opala Grzegorz 96
Opitek Stanisław, ppłk 55, 56, 73, 80, 195
Osera Roland 96
Ostalak Czesław 69
Owczarzy Jan 104
Ożarowska Danuta 68

P

Papaja Piotr 68, 197
Pardela (Pradela?) Andrzej 70, 196
Pasek Krzysztof 76
Pater (?) 70
Peczenik Aleksander 117
Perfecka (?) 70
Piątkowski Jerzy 97
Piątkowski Józef 32
Pidura Helena 70, 197
Piechowicz Eugeniusz 69
Pieprz Janusz 68
Pieter Józef 8, 80, 89, 114, 125, 166
Pilański Edward 58, 68, 196
Pilarski Wiktor 68

Pilch Janusz 196
Piliński Edward (?), zob. Pilański Edward
Piotrowska-Michalik Barbara 70
Piotrowski 171
Pluta Stanisław 155
Pogorzelski Janusz 69
Polak Elżbieta 35
Polugnitz Ewa 70
Poniatowski W. 178
Popiołek Kazimierz 55, 85, 107, 109, 112,
114, 116, 130, 133, 200
Popiołek Stefan 68
Popkiewicz Józef 22
Porąbka Eryk 52
Potocki R., por. 59
Pożycki Adam 190
Pradela Andrzej (?), zob. Pardela Andrzej
Procek Franciszek 68
Puczka Robert 69
Puszczewicz Edward 103, 104
Pyka Tadeusz 89, 98, 99, 100, 101, 104,
158

R

Radwan Ewa 152, 160, 164, 171
Radzioch Witold 68, 196
Rapacki Adam 38
Rawicki Mirosław 12
Reglewski Mieczysław 69
Regucki Zbigniew 25
Rojek Bożena 68, 127, 138, 141
Rokicki Konrad 7, 11, 44, 74, 200
Rolicki Janusz 84, 200
Rotter Andrzej 69
Rowiński Janusz 69
Rowiński Leon 100
Rumpel Paweł 69, 176, 185, 190
Rybicki Zygmunt 13
Rydlewski Stanisław 37, 39
Rygiel Adam 69
Ryszka Andrzej 68
Rzeżuchowski Tadeusz 68, 196

S

Sagan Józef 56, 64, 165, 171, 172, 175,
184, 189
Samlicka (?) 70
Seidler Grzegorz 29
Selwet Adam 69

Serbinowski Jan 197
Siemiątkowski 34
Sikora H., mjr 73, 183
Sikora Mirosław 80, 200
Simon Jerzy 190
Sipiński Alojzy 190
Siwek Edward 55, 56, 110, 114, 115, 133
Skał Jordan 69
Skibiński Stanisław 158
Skoplak Andrzej 69, 196
Skorwider (?) 69
Słowiński Bronisław, mjr 77
Smolarkiewicz, płk 13
Smoleński Adam 94
Smoleński Dionizy 16
Smolski Bronisław 196
Sobański Andrzej 175, 184, 191
Sobkiewicz Marek 197
Socha Mirosław 70
Sojka Michał 68
Sośniak Mieczysław 55, 56, 59, 65, 89, 94,
95, 108, 109, 111, 114, 130, 133, 136,
139, 140
Spasowski Władysław 24
Stach Kazimierz 69
Stachoń Roman 158
Staliński Janusz 37, 69
Stankiewicz Stefan (?), zob. Staszkievicz
Stefan
Stankowski Adam 70
Stasiak Stefan 69
Staszkievicz Stefan 70, 171
Stawarz Karol 158
Stefanek Zbigniew 147
Stein Andrzej 69
Stemplewski Zygmunt 168
Stępień Bolesław 69, 200
Stępień Sławomir 7, 11, 44, 74
Stienhopt (?) 69
Stolarek Piotr 38
Stolarska Barbara 128, 135, 139, 141
Stolarski J. 43, 50
Stoliński Janusz (?), zob. Staliński Janusz
Stradowski Jacek 69
Strychacz Stanisław 94
Strzałkowski Adam 134
Strzębała Zygmunt 69
Strzoda Marcin 44
Suleja Włodzimierz 18, 19, 22, 200
Swatoń Jerzy 53, 69

Swoboda Andrzej 69
Synowiec (?) 70
Szacki Wojciech 7
Szadkowski Włodzimierz 69
Szandar P. Zbigniew 8, 199
Szatan Krystyna 69, 168, 171
Szczepaniak Jan 197
Szczepańska Anna 68, 196
Szczepański Maciej 84, 89, 158
Szczercińska Małgorzata 138
Szczerkowska Barbara 46, 56, 68, 165, 171, 172
Szczęsny Jerzy 31
Szczygieł Piotr 68
Szewczyk Jan 26
Szlajfer Henryk 12, 13
Szmid Bronisław 84
Sztabla Marian 43, 69
Szuba Jerzy 44, 86, 88, 97, 98, 99, 102, 104, 143, 158, 194
Szulc Ewa 69
Szwajcarzewski Mirosław 69
Szymoński Karol 89

Ś

Śliwa Henryk 44
Świątek Wincenty 87

T

Tannenberg Krzysztof 147
Taraba Tomasz 54, 68, 94
Tejchma Józef 32
Tejszerski Jerzy 69
Terlecki Ryszard 25
Toeplitz Jerzy 32
Tokarzewski Ludomir 121
Tomaszewski Stanisław 32
Tomosz Wojciech 69
Tomza Ireneusz 55, 56, 64, 81, 137, 138, 165, 171, 172, 175, 184, 189
Topol Andrzej 85, 106, 112, 200
Toruńczyk Barbara 11
Troszkiewicz Czesława 100, 101, 105
Trzcionka J., ppłk 60
Trzcionka Ryszard 158
Turski Stanisław 126
Twaróg Bolesław 69
Tyczyński 168

U

Ulewicz K. 158

W

Wajda Maria 68, 140, 160
Walczak Jan 82, 200
Walendowski Tadeusz 29
Walter Jan 63, 69
Wańkiewicz Melchior 113
Wardyński Ludwik 197
Węgrzyn Barbara 69
Widera Czesław 69
Wieczorek Henryk 69
Więclawski Marek 69
Wilczek Andrzej 69, 196
Wilk Janusz 50, 69, 196
Wilk Ryszard 69, 189
Wojda Antoni 64, 87
Wojda Danuta 69
Wojtysiak Tadeusz 69
Wolf Edward 69, 150, 151, 189
Wolnica Franciszek 190
Wolnicki Stanisław 69
Wolsza Roman 69
Wondrasz Elżbieta 69
Woźniak Janusz 70, 197
Woźniak Włodzimierz 69, 196
Wójcicki Wojciech 197
Wróbel Edyta 24
Wrzesień Edward 69
Wycisło Marek 69
Wyszyński Stefan, ks. kard., 180
Wyszogrodzki Zygmunt 196

Z

Zachariasiewicz Maria Anna 130, 135, 160
Zachariasiewicz Antoni 69
Zagajewski Tadeusz 8, 49, 51, 81, 100, 143, 147, 194, 199
Zajączkowski Roman 76
Zakrzewska Janina 17
Zakrzewski Zbigniew 36
Zambrowski Roman 42
Zamojski Wit 68
Zaleski Jerzy 68, 196
Zaremba Marcin 80, 199
Zaręba Ewa, zob. Radwan Ewa

Zarzycki Franciszek 69
Zarzycki Stanisław 69
Zawistowski Paweł 69
Zdun Marek 68, 196
Ziaja Stanisław 76
Ziarko Jan(ina)? 70, 197
Zientek Henryka 70
Ziętek Jerzy 79, 82, 158, 200
Zimmermann Manfred 69
Zwierzchowski Eugeniusz 94

Zwoźniak Zdzisław 8, 57, 58, 200
Zych Franciszek 102, 103
Zychma Jan 69

Ż

Żagiel (?) 69
Żarnecki Stanisław 28
Żmija Marian 69
Żółkiewski Stefan 17

Indeks sporządził
Sylwester Fertacz

Sylwester Fertacz, Kazimierz Miroszewski

The March of 1968 in the Katowice voivodship

S u m m a r y

The opinion that the youth of the former Katowice voivodship, except for the academic environment of the Technical University in Gliwice, was one of passive student environments during the 1968 March days, proved to be widely-held till the end of the 1990s or even longer. Mainly, it derived from the lack of access to documents of that time, and the fact that the mass media in the voivodship did not transmit any information on the events taking place in Silesian higher schools in March 1968. It was only when the Institute of National Memory received the materials of the Security Services and made them available to the researchers, making it possible to fully report the March events in all higher schools, and, at the same time, reveal the names of the majority of activists and participants of demonstrations and protests in the Katowice voivodship at that time.

The truth is that the student environment in Gliwice, Częstochowa and Katowice reacted to a brutal defeat of student demonstrations in Warsaw by marshal forces on 8 and 9 March 1968 a bit late, but fairly violently, which resulted from its dispersion. As early as on 11 March they demonstrated at Krakowski Square in front of the edifice of the Technical University in Gliwice Mickiewicz monument, the PZPR local committee, and the building of the president of the Technical University in Gliwice, sympathising with the students from Warsaw. In the demonstration participated students from Katowice representing the branch of the Jagiellonian University, Higher School of Pedagogy and other higher schools in Katowice. The attempt to organize the next demonstration in Gliwice on 12 March ended up with an extremely brutal intervention of militia forces and arrest of several students. At night preceding 12 March the students from the Technical University in Częstochowa demonstrated in a march through the streets of the city under the slogans of solidarity with the youth from Warsaw, however, the attempt to organize a protest rally on 12 March did not succeed as a result of decisive and protective measures taken by the university authorities. After 14 March, an uproar among the students was seemingly weaker, however, the students stepped out from the branch of the Jagiellonian University, Higher School of Pedagogy, Higher School of Economics, Higher School of Music and the Academy of Medicine located at that time in Rokitnica having been informed that the students and the staff of the Jagiellonian University had been beaten by the militia officers on 13 March, as well as as a sign of sympathy with the students from Gliwice and Warsaw. The manifestation organized on 14 March resulted in beating up demonstrators at Wolności Square. On 15 March, after a stormy rally in the hall of the Faculty of Law, the militia officers intervened again, which ended up with the so called battle at the Rawa River. Irrespective of that, the next attempt to organize a manifestation was taken in the afternoon. This time, it was on the market square and

caused the ZOMO forces to intervene. On 16 March, with few students engaged, demonstrations took place again on the streets of Katowice. On 14 March, the students from the Technical University in Częstochowa made themselves felt, but the attempt to organize a march through the streets of the city was only partially successful. Similarly, the students from the Teacher College in Cieszyn, managed to only accentuate their sympathy with the students from Warsaw by means of a minute's silence in one of cafes in Cieszyn and in front of Adam Mickiewicz Theatre. Within the next days, the atmosphere of rebellion was gradually weakening, also as a result of threats of exempting the students from higher schools and informing their parents. The last note of fears among the youth in the voivodship was a demonstration of higher school students in Bielsko-Biała in front of Adam Mickiewicz monument dispersed by militia on 21 March.

Sylwester Fertacz, Kazimierz Miroszewski

März 1968 in Kattowitzer Woiewodschaft

Z u s a m m e n f a s s u n g

Noch bis zum Ende der 90er Jahre des 20.Jhs war allgemein bekannt, dass während des Märzprotestes im Jahre 1968 die Jugend der ehemaligen Kattowitzer Woiewodschaft, mit Ausnahme von Studenten der Schlesischen Technischen Hochschule in Gliwice (Gleiwitz) eher zu passiven Studentenkreisen gehörte. Für solche Meinung war ausschlaggebend, dass die Milizdokumente aus dieser Zeit unerreichbar waren und die damals in der Woiewodschaft aktiven Massenmedien keine Informationen über die an den schlesischen Hochschulen herrschenden Zustände übermittelten. Erst nachdem die Dokumente des Sicherheitsdienstes ans Institut für Nationalgedächtnis überwiesen und den Forschern zugänglich gemacht worden waren, konnten die im März 1968 an allen Hochschulen der ehemaligen Kattowitzer Woiewodschaft stattgefundenen Geschehnisse vollauf rekonstruiert und die Namen der meisten Protestanimateuren und Protestteilnehmer bekanntgegeben werden.

Allerdings haben die Studenten aus Gliwice (Gleiwitz), Częstochowa (Tschenstochau) und Katowice (Kattowitz) etwas später auf die am 8. und 9. März 1968 in Warszawa (Warschau) von Milizkräften brutal niedergeschlagene Studentendemonstrationen reagiert; all das wegen der großen Zerstreuung des Milieus. Sie haben aber ganz heftig reagiert: schon am 11. März demonstrierten auf dem Plac Krakowski (Krakauer Platz) vor dem Gebäude der Technischen Hochschule, vor dem Mickiewicz-Denkmal, vor dem Gebäude des Kreiskomitees der Polnischen Vereinigten Arbeiterpartei (PZPR) und vor dem Haus des Rektors die Studenten der Schlesischen Technischen Hochschule in Gliwice, die sich mit ihren Kollegen aus Warszawa verbunden fühlten. An der Demonstration nahmen die aus Katowice angekommenen Studenten der Filiale der Jagiellonen Universität, der Pädagogischen Hochschule und von anderen Kattowitzer Hochschulen teil. Der Versuch, am 12. März in Gliwice eine nächste Demonstration zu veranstalten führte zu einer sehr brutalen Intervention der Miliz und zur Verhaftung von einigen Studenten. Nachts am 11./12. März demonstrierten in einem Straßenumzug unter dem Motto der Solidarität mit Warschauer Jugend die Studenten der Tschenstochauer Technischen Hochschule; sie scheiterten aber mit ihrem Plan, am 12. März eine Kundgebung zu organisieren, wegen der entschlossenen Präventivmaßnahmen der Hochschulbehörde. Der helle Aufruhr unter den Studenten der Schlesischen Technischen Hochschule erlahmte nach dem 14. März, doch die Nachricht über die am 13. März von Milizfunktionären verletzten Studenten und Mitarbeiter der Jagiellonen Universität verursachte, dass zum Zeichen der Solidarität mit den Studenten aus Gliwice und Warszawa traten auch die Studenten der Kattowitzer Filiale der Jagiellonen Universität, der Pädagogischen Hochschule, der Hochschule für Ökonomie, der Musikhochschule und der damals in Rokitnica (Stadtviertel von Zabrze) gelegenen Medizinischen Akademie auf. Die am 14. März auf dem Plac Wolności (Freiheitsplatz) Demonstrierenden wurden zusammengeschlagen. Nach der

am 15. März veranstalteten stürmischen Kundgebung in der Aula der Rechtsfakultät intervenierte wieder die Miliz, was mit der sog. Schlacht an dem Rawa Fluss endete. Ganz unabhängig davon versuchte man an demselben Tag nachmittags an dem Ring eine andere Demonstration zu organisieren, die wiederum durch ZOMO-Einheiten (Organisierte Einheiten der Miliz) niedergeschlagen wurde. Am 16. März kam es in Katowice, diesmal unter kleiner Studentenmitwirkung, wieder zu Straßenunruhen. Am 14. März ließen von sich noch die Studenten der Tschenstochauer Technischen Hochschule hören, die vergebens einen Straßenumzug zu veranstalten versuchten. Ähnlich war es auch in Cieszyn (Teschen), wo die Hörer des Lehrerstudiums für ihre Solidarität mit den Warschauer Studenten lediglich eine Schweigeminute in einem Teschener Café und vor dem Gebäude des Mickiewicz-Theaters einlegen konnten. An den nächsten Tagen hat der Studentenwiderstand allmählich abgenommen, wozu u. a. die Androhung von der Verweisung von der Hochschule und die Benachrichtigung der Eltern beigetragen haben. Der letzte Anzeichen der Jugendunruhen in der Kattowitzer Woiewodschaft war die am 21. März in Bielsko-Biala am Mickiewicz-Denkmal organisierte und durch Miliztruppen zerstreute Demonstration.

Na okładce zamieszczono fotografie ze zbiorów
Instytutu Pamięci Narodowej – Oddział w Katowicach

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego dziękuje Instytutowi Pamięci Narodowej – Oddział
w Katowicach za wyrażenie zgody na publikację fotografii i za ich udostępnienie

Redaktor: Olga Nowak

Projekt okładki: Małgorzata Pleśniar

Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel

Korektor: Lidia Szumigąła

Copyright © 2009 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1819-6

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 13,5. Ark. wyd. 15,0.
Przekazano do łamania w styczniu 2009 r.
Podpisano do druku w lutym 2009 r. Papier offset.
kl. III, 80 g Cena 25 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego

Druk i oprawa: Czerny Marian. Firma Prywatna GREG
Zakład Poligraficzny, ul. Wrocławska 10, 44-100 Gliwice